

הלכות שבת – מבשל (ב)

בישול בחמה ובתולדות החמה והאש

מהתורה אסור לבשל דוקא באור [אש], אבל בישול בחמה, כגון שמניח ביצה בחמה להתבשל, מותר. וכשם שאסור מהתורה לבשל באש, כך אסור מהתורה לבשל בתולדות האש, היינו דבר שהתחמם מחמת האש, כגון מחבת שהתחמם מחמת האש או תנור וכדו', ומניח ביצה עליו וכדו', עובר משום איסור בישול מהתורה וחייב חטאת. ואין כל הבדל מהתורה בין איסור בישול באש, או בתולדות האש, וכל דיני בישול שיש בסימן זה, אין הבדל בהם בין בישול באש לבישול בתולדות האש. וכשם שמותר מהתורה לבשל בחמה, מותר לבשל גם בתולדות החמה, כגון שהניח מחבת בשמש עד שנעשה רותח, והניח עליו ביצה בשבת, מותר. אבל חכמים אסרו לבשל בתולדות החמה, גזרה שמא יבואו לבשל בתולדות האש, ויתחייב חטאת. אבל לא אסרו חכמים לבשל בחמה, כי אין חשש שיבואו להתיר מחמת זה לבשל באש, או בתולדות האש, לפיכך מותר מהתורה וגם מדרבנן לבשל בחמה, ולכן מותר להניח ביצה בחמה שתתבשל בשבת.

לחמם מים בכלי בחמה בשבת

ומה שאמרו שמותר לבשל בחמה, זה לאו דוקא להניח מאכל או משקה גלוי בחמה, אלא אפילו אם המשקה או המאכל בתוך כלי, ומניח את הכלי בחמה, גם הוא בכלל בישול בחמה שמותר, כגון להניח כלי עם מים בחמה, או מים שעוברים בצינור שהוחם בחמה בשבת, אין חשש להשתמש במים בשבת. שאף על פי שהכלי או הצינור מתחמם בחמה, מכל מקום, כיון שבבת אחת מניח משקה או מאכל בחמה בכלי, הרי זה כמבשל בחמה ולא בתולדות החמה, ולא אסרו לבשל בתולדות החמה, רק כאשר מקודם הניח מתכת וכדו' בחמה, ולאחר מכן מחמם עליו מאכל או משקה שלא בחמה.

בישול בזכוכית מגדלת בשבת או בחדר סגור

וגם אם משתמש בזכוכית מגדלת, על מנת לרכז את קרני השמש לתוך הכלי שבו המים או הביצה ושאר מאכלים ומשקין, הוא גם כן בכל ההיתר ד'חמין שהוחמו בחמה, וכן אם ניח הכלי עם המים ושאר מאכלים בתוך חדר סגור בחלונות וגג שקופים, אשר בדרך הטבע גורם שקרני השמש והחום מרוכזים ביותר בתוך החדר והמים וכדומה מתחממים ביותר, גם בזה אין חשש, וכן להניח המים או התבשיל בכלי הצבוע בצבע כהה המושך קרני השמש, גם בזה אין בו חשש.

שימוש בדוד שמש בשבת

ועל פי המבואר שמותר להשתמש בזכוכית מגדלת לרכז את קרני השמש, ומותר לחמם מים בתוך כלי בשמש, יש שכתבו להתיר להשתמש במים שמתחממים בשבת בדוד שמש, כי הוא דומה ממש לצינור אשר המים עוברים בו ומתחממים מהשמש, והזכוכית אינה אלא כדי לרכז את קרני השמש ומגינה על החום שלא יברח. ואף על פי שמיד נכנסים מים קרים לדוד, ומתערבים במים הרותחים, והמים יש להם דין של תולדות החמה, אם כן הוא מבשל מים קרים בתולדות החמה, מכל מקום מותר לדבריהם, כיון שזה גרמא באיסור דרבנן דלא ניחא ליה ואינו מתכוין, שהתירוהו רבים מן הפוסקים אפילו בפסיק רישא.

אבל יש שאסרו השימוש במים חמים מ'דוד שמש', מכמה טעמים: א] כיון שדרך פעולת דוד שמש הוא על ידי ריכוז יחד של כמה מערכות המגינות על חום המים ומרכזות את קרני השמש ומביאים את המים לרתיחה ממש, ולולא שילוב כל מערכות אלו בקושי היו המים מגיעים ליד סולדת בו, לכן אין דינם כחמים שהוחמו בחמה אלא כ'תולדות חמה' שאסרוהו חכמים, וכדין פח וכדומה הרותח מהשמש שאסרו לצלות עליו ביצה (כמבואר במשנ"ב סק"כ), ואף אם נניח שדינו כחמי חמה, יש עדיין לחשוש שמא ניחא ליה בזה שנכנסים המים הקרים לדוד ומתחממים מהמים החמים, וזה ודאי אסור מדין תולדות חמה. ב] ועוד דנו לומר, כיון שבכל מערכת דוד שמש מותקן גם אפשרות לחימום בחשמל ע"י 'בוילער', שמא יבואו לטעות ולהשתמש במים חמים מבוילער שזה אסור מן התורה. ג] מטעם דין חמין שהוחמו בשבת (כשהחמים שבדוד התקררו במשך הלילה, וחוזרים ומתחממים ביום השבת מהשמש) שלכמה מן הדיעות אפילו הוחמו בהיתר אסרו הרחיצה בהם, ואפילו שטיפת הידים.

הלכה למעשה בדוד שמש

ולמעשה ובודאי ראוי ונכון לימנע מלהשתמש במים חמים מ'דוד שמש', אלא המקיל על ידי נכרי או לעת הצורך על ידי קטן שלא הגיע למצוות, או אף על ידי גדול לצורך תינוק וזקן או חולה קצת, יש לו על מי לסמוך, אבל יזהר מאד לוודא שאין כפתור ה'בוילער' דלוק.